

KZ
DOSSIER
4/2017

Op zoek naar optimale beoordelingscriteria

Een goed hulpmiddel bij het beoordelen zijn rubrics. Dit zijn kwalitatieve beschrijvingen van een criterium op verschillende vaardigheidsniveaus.

In dit dossier wordt op drie verschillende manieren aandacht besteed aan dit fenomeen. Voor het vak beeldende vormgeving is een visuele rubric voor het beoordelen van beeldend werk en een voor de beoordeling van receptieve competenties ontwikkeld. Een van de onderzoekers die meewerkte aan de ontwikkeling van de visuele rubric voor receptie is Talita Groenendijk. Zij beschrijft in de eerste bijdrage hoe die tot stand kwam.

Hoe die visuele rubric voor receptie er eigenlijk uitziet, is te zien in de daaropvolgende bijdrage. Oskar Maarleveld maakte een beeldende vertaling van de begrippen die uit internationaal overleg zijn gekomen. Folkert Haanstra en Talita Groenendijk zetten die beelden weer om in talige beschrijvingen.

Een belangrijke ontwikkeling in het Nederlandse onderwijs is het nieuwe CKV-programma waarbij leerlingen beoordeeld zullen worden met een cijfer. Diederik Schönau ziet de rubric als een goed hulpmiddel voor het beoordelen van onderzoeksvaardigheden die bij het vernieuwde vak vereist zijn. Hij laat in het laatste deel van dit dossier zien hoe je bij het scoren van dergelijke rubrics te werk kunt gaan.

SAMENSTELLING & REDACTIE:
MARJO VAN HOORN // VO 6

WAT MOETEN LEERLINGEN KUNNEN BIJ HET KIJKEN NAAR KUNST EN ANDERE BEELDEN?

In Kunstzone 1-2017 is al geschreven over het *Common European Framework of Reference for Visual Literacy (CEFR-VL)*. Het bevat zestien deelcompetenties die van belang zijn als het gaat om visuele competenties van leerlingen en Europese burgers. Hoewel het model nog steeds in ontwikkeling is, heeft het in ieder geval een internationale basis.

AUTEUR: TALITA GROENENDIJK

Onderzoekers van het lectoraat van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten hebben een poging gedaan om de deelcompetenties te vertalen naar rubrics voor beoordeling. Dit leidde tot een serie rubrics voor het beoordelen van beeldend werk en een serie voor de beoordeling van receptieve competenties. Daar werd de visuele rubric, in 2013 ontworpen door Oskar Maarleveld en Hanne Kortland, voor gebruikt. Het voordeel van visuele rubrics is dat de talige rubrics aangevuld worden met beeld en daardoor voor leerlingen en docenten sneller en inzichtelijker kunnen werken. Bovendien lijken ze beter aan te sluiten bij de kunstvakken. In Kunstzone 6-2015 zijn destijds de oorspronkelijke visu-

ele rubrics voor het maken van beeldend werk gepubliceerd. In dit artikel gaat het om receptie.

Hoewel verschillende van de CEFR-VL deelcompetenties zowel aan de orde zijn bij de productie als bij de receptie van beeldend werk, is er, om tot een hanteerbaar aantal voor de receptie-rubric te komen, een keuze gemaakt. Zo is er gekeken welke deelcompetenties vooral relevant zijn als het gaat om receptie. Bij de selectie en formulering van deze deelcompetenties en beheersingsniveaus is gebruik gemaakt van expertraadpleging. In verschillende rondes zijn nationale en internationale experts erover geraadpleegd.

De receptie rubrics bestaan uit drie dimensies: *Beschrijven*,

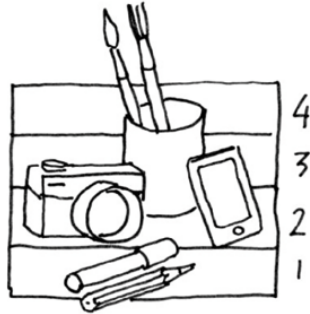
KIJKEN *Reflectie formulier* BEELDEND

Naam:

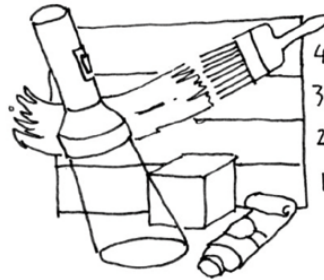
Klas:

Datum:

Materialen en technieken beschrijven

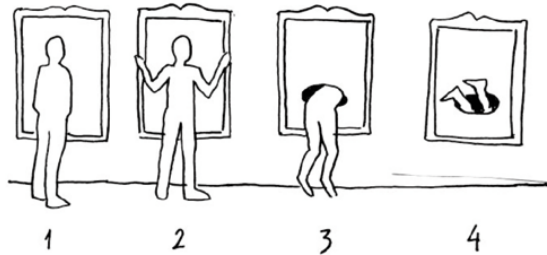
Beeldaspecten en voorstelling beschrijven

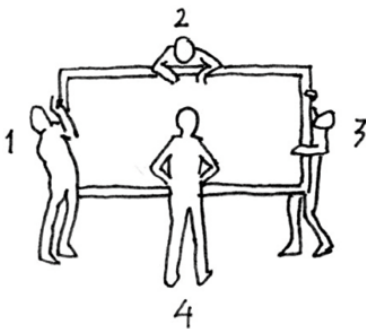
Functie, stijl en genre beschrijven

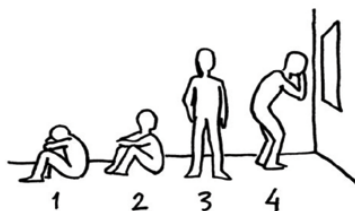
Analyseren

Verschillende perspectieven gebruiken

Nieuwsgierig en open zijn

Een mening hebben en onderbouwen

© OSKAR MAARLEVELD '16

Interpreteren en Evalueren. De dimensie *Beschrijven* is geoperationaliseerd in de criteria 'beschrijven van materialen en technieken', 'beeldaspecten en voorstelling', 'functie, stijl en genre'. De dimensie *Interpreteren* bevat de criteria 'analyseren' en 'verschillende perspectieven gebruiken'. De dimensie *Evalueren* ten slotte bestaat uit de criteria 'nieuwsgierig en open zijn' en 'een mening hebben en onderbouwen'. Let wel, het gaat hier uitdrukkelijk niet om een lineaire volgorde waarin leerlingen activiteiten moeten uitvoeren. Het gaat om deelcompetenties die leerlingen in meer of mindere mate beheersen. De leerlingen zouden voorafgaand aan een lessencyclus of bij het begin van een lesblok kennis moeten maken met deze beoordelingscriteria. Samen met de docent kan dan bijvoorbeeld worden vastgesteld op welke criteria uiteindelijk beoordeeld worden. Er kunnen daarbij dus keuzes gemaakt worden. Het is vervolgens de bedoeling dat de leerlingen naar aanleiding van een taak of opdracht zichzelf inschatten. Ze kleuren daartoe op een vierpuntsschaal het niveau in dat zij denken te beheersen. De rubric is dus in eerste instantie bedoeld voor reflectie of zelfbeoordeling. Uiteindelijk kan ook de docent de rubric invullen voor elke afzonderlijke leerling. Als de beoordeling van de docent en die van de leerling onderling erg afwijken, is een gesprek wel wenselijk.

Als het gaat om receptie blijkt er in de onderbouw bij beeldende vorming weinig beoordeeld te worden. Docenten die de rubric testten, gaven dan ook te kennen dat de rubric zou kunnen helpen om meer inzicht te krijgen in de receptiedoelen die nu in de meeste gevallen enkel impliciet aanwezig zijn. Uit de eerste testronde bleek ook dat de leerlingen de criteria nog erg moeilijk vinden om te begrijpen. De afbeeldingen worden als prettig ervaren, maar kunnen tegelijkertijd ook verwaren. Het lijkt dan ook belangrijk om de rubrics niet eenmalig in te zetten, maar te investeren in de lange termijn. Leerlingen moeten wennen aan de criteria en de niveau-indicaties.

De visuele rubrics voor receptie zijn nog in ontwikkeling en er zijn dan ook nog veel mogelijkheden om het beoordelingsinstrument te verbeteren of aan te passen. De rubrics kunnen eveneens worden afgestemd op de Nederlandse situatie of de specifieke lessituatie van de docent.

Het is ook de vraag in hoeverre de visuele rubrics voor receptie ingezet kunnen worden bij het nieuwe CKV-programma. Een eerste probleem is dan dat de huidige rubrics enkel gericht zijn op de discipline beeldend. Er zijn echter verschillende criteria die ook voor andere disciplines bruikbaar zijn.

Bij het criterium *verschillende perspectieven gebruiken* (dimensie *Interpreteren*) kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de elf dimensies in domein B van het nieuwe CKV-programma. Zo zou een kunstwerk kunnen worden bekeken vanuit de dimensie *schoonheid en lelijkheid* en vanuit de dimensie *traditie en innovatie*. Dat biedt verschillende perspectieven op het werk. ❖

Talita Groenendijk is docent literatuuronderzoek en empirisch onderzoek bij de masteropleiding Kunsteducatie aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Ze doet onderzoek voor het lectoraat Kunsteducatie en houdt zich bezig met nascholing CKV en Blended learning.

KZ
DOSSIER
4/2017

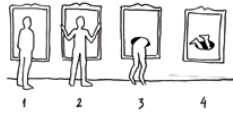
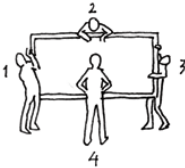
KIJKEN: BEELDEN ONDERZOEKEN & WAARDEREN

AUTEUR: FOLKERT HAANSTRA & TALITA GROENENDIJK

Deze rubric is bedoeld om te beoordelen hoe goed je beelden - van anderen, van kunstenaars en van jezelf - kunt beschrijven, onderzoeken en waarderen. Beelden kunnen schilderijen, tekeningen en beeldhouwwerken zijn, maar ook video's, design, mode, posters, enzovoort.

NIEUWSGIERIG GEWORDEN?

- > Maarleveld, O., & Kortland, H. (2013). *Beeldend reflecteren: een nieuwe beoordelingsmethode voor praktisch beeldend werk in het voortgezet onderwijs*.
- > Zie www.ahk.nl/lectoraten/educatie/conferenties-en-projecten/beoordelen-in-kunsteducatie/beeldend-reflecteren.

Beschrijven				Interpreteren	
Criteria	Materialen en technieken	Beeldaspecten en voorstelling	Functie stijl en genre	Analyseren	Verschillende perspectieven gebruiken
					
	Voorbeelden van materialen en technieken zijn: verf, klei, fotobewerkings-programma's	Voorbeelden van beeldaspecten zijn: compositie, kleur, perspectief. Voorstelling gaat om: wat stelt het voor?	Voorbeelden zijn: functie: reclame maken, stijl: impressionisme, genre: selfie	= verbanden leggen	Voorbeelden van perspectieven zijn: vanuit de maker van het werk, vanuit de opdrachtgever, politiek, esthetisch, etc.
Niveau 1	Je herkende materialen en technieken in de beelden niet of nauwelijks. Je beschreef ze niet helder en je gebruikte vrijwel geen vakbegrippen.	Je herkende beeldaspecten in de beelden niet of nauwelijks. Je beschreef beeldaspecten en voorstelling niet helder en je gebruikte vrijwel geen vakbegrippen.	Je herkende functies, stijlen en genres in de beelden niet of nauwelijks. Je beschreef ze niet helder en je gebruikte vrijwel geen vakbegrippen.	Je hebt niet of nauwelijks verbanden gelegd tussen vorm, inhoud, functie en context van de beelden. De verbanden die je gelegd hebt zijn niet uitgewerkt.	Je hebt de beelden vanuit één perspectief geïnterpreteerd. De interpretatie is niet overtuigend/plausibel.
Niveau 2	Je herkende enkele materialen of technieken in de beelden. Je beschreef ze enigszins waarbij je weinig vakbegrippen gebruikte.	Je herkende enkele beeldaspecten in de beelden. Je beschreef beeldaspecten en voorstelling enigszins helder waarbij je weinig vakbegrippen gebruikte.	Je herkende enkele functies, stijlen en genres in de beelden. Je beschreef ze enigszins helder waarbij je weinig vakbegrippen gebruikte.	Je hebt enkele verbanden gelegd tussen vorm, inhoud, functie en context van de beelden. De verbanden die je gelegd hebt zijn enigszins uitgewerkt.	Je hebt de beelden vanuit één perspectief geïnterpreteerd. De interpretatie is redelijk overtuigend/plausibel.
Niveau 3	Je herkende verschillende materialen en technieken in de beelden. Je beschreef ze helder en je gebruikte daarbij enkele vakbegrippen op een juiste manier.	Je herkende verschillende beeldaspecten in de beelden. Je beschreef beeldaspecten en voorstelling helder en je gebruikte daarbij enkele vakbegrippen meestal op een juiste manier.	Je herkende verschillende functies, stijlen en genres in de beelden. Je beschreef ze helder en je gebruikte daarbij enkele vakbegrippen op een juiste manier.	Je hebt verschillende verbanden gelegd tussen vorm, inhoud, functie en context van de beelden. De verbanden die je hebt gelegd, zijn uitgewerkt en begrijpelijk.	Je hebt de beelden vanuit meerdere perspectieven geïnterpreteerd. De interpretaties zijn redelijk overtuigend/plausibel.
Niveau 4	Je herkende veel materialen en technieken in de beelden. Je beschreef ze helder en je gebruikte daarbij veel vakbegrippen op een juiste manier.	Je herkende veel beeldaspecten in de beelden. Je beschreef beeldaspecten en voorstelling helder en je gebruikte daarbij veel vakbegrippen op een juiste manier.	Je herkende veel functies, stijlen en genres in de beelden. Je beschreef ze helder en je gebruikte daarbij veel vakbegrippen op een juiste manier.	Je hebt veel verbanden gelegd tussen vorm, inhoud, functie en context van de beelden. De verbanden die je hebt gelegd zijn goed uitgewerkt (diepgaand uitgelegd en/of geïllustreerd met verwijzingen naar bronnen).	Je hebt de beelden vanuit meerdere perspectieven geïnterpreteerd. De interpretaties zijn overtuigend/plausibel en/of verrassend/origineel.

BEOORDELEN EN CIJFERS GEVEN IN CKV

AUTEUR: DIEDERIK SCHÖNAU

Het cijfer voor CKV in de bovenbouw van HAVO en VWO gaat meetellen in het combinatiecijfer. Dat verlost CKV-docenten van de druk om een voldoende te moeten geven om daarmee te voorkomen dat een leerling niet mag meedoen aan het centraal examen. De opzet van CKV nieuwe stijl maakt het mogelijk op een zinvolle manier tot een eindcijfer te komen.

In het nieuwe examenprogramma wordt van leerlingen een open en onderzoekende houding verwacht. Die doelstelling komt vooral tot uitdrukking in het domein *Verdiepen*, waarin de leerling onderzoek doet naar (aspecten van) artistiek creatieve processen. Dit kan in de vorm van onderzoeksopdrachten waarin alle fasen van onderzoek aan de orde kunnen komen. CKV biedt een kans om vakeigen onderzoeksopdrachten te ontwikkelen. Juist omdat het 'meemaken' van kunst een beroep doet op de eigen ervaring en waardering, kunnen onderzoeksvragen ontstaan die een persoonlijk en deels onvoorspelbaar onderzoek opleveren, met onvoorspelbare beoordelingscriteria zelfs.

De beoordeling van onderzoek kan het beste plaatsvinden aan de hand van criteria die betrekking hebben op het onderzoeksproces, op het onderzoeksresultaat en op de presentatie van het onderzoek. Maar ook op het leerproces van de leerling. CKV is immers vooral een persoonlijke ontdekkingstocht en omvat meer dan verwerving van gemeenschappelijk gedeelde kennis en vaardigheden. De keuze van beoordelingscriteria is afhankelijk van de aard van het te onderzoeken kunstwerk of artistiek maakproces, de gekozen dimensie, de onderzoeksopdracht, de leervraag van de leerling en de relatie met eerdere opdrachten. Elke opdracht vraagt dus om eigen beoordelingscriteria die aansluiten bij de aspecten van de bijbehorende onderzoeksvraag.

Leerlingen moeten uiteraard vooraf weten wat de beoordelingscriteria zijn. Tegelijkertijd moet het wel mogelijk blijven bepaalde criteria tijdens

Evalueren		
Criteria	<p>Nieuwsgierig en open zijn</p> 	<p>Een mening hebben en onderbouwen</p>
Niveau 1	<p>Toen de beelden je niet direct aanspraken, deed je geen moeite meer.</p>	<p>Je hebt een mening over de beelden, maar je kon die niet uitleggen of onderbouwen.</p>
Niveau 2	<p>Toen de beelden je niet direct aanspraken, kon de docent je stimuleren om nog eens te kijken.</p>	<p>Je hebt een mening over de beelden en je kon die enigszins uitleggen of onderbouwen.</p>
Niveau 3	<p>Je trad de beelden open en nieuwsgierig tegemoet, zelfs als ze je niet direct aanspraken.</p>	<p>Je hebt een mening over de beelden en je kon die overtuigend uitleggen of onderbouwen.</p>
Niveau 4	<p>Je trad de beelden heel open en nieuwsgierig tegemoet, zelfs als ze je niet direct aanspraken. Je houdt van nieuwe ervaringen in kunst-/beeldbeschouwing.</p>	<p>Je hebt een mening over de beelden en je kon die overtuigend uitleggen of onderbouwen. Je gebruikte daarbij argumenten die ondersteund werden door voorbeelden/illustraties of bewijs.</p>